

КОМУНІКАТИВНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

У контексті світових глобалізаційних процесів та в умовах європейської інтеграції основна роль відводиться професійній фаховій комунікації педагога та його діяльності в навчально-виховному процесі. З огляду на означене актуальності набуває проблема формування і розвитку комунікативного спілкування як одного із складників фахової компетентності сучасного педагога.

Важливість підвищення якості підготовки і перепідготовки педагогічних працівників, формування і розвиток їх професійної компетентності підтверджують праці науковців. Перші десятиліття ХХІ століття є періодом зростання уваги вчених до формування комунікативної компетентності педагога загалом та її складників зокрема. У працях учених (І. Бех, Н. Бабиш, Н. Бутенко, В. Галузинський, О. Горошкіна, І. Дичківська, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, І. Кучеренко, Л. Мацько, М. Пентилюк, О. Семенов, В. Сидоренко та ін.) йдеться про зростання потреби у фахівцях, здатних реалізувати європейські й вітчизняні вимоги сьогодення засобами комунікативної взаємодії, різні аспекти ефективного спілкування, формування комунікативної компетентності особистості майбутнього фахівця через сучасні технології навчання і виховання.

Професійна педагогічна компетентність – це складна інтегративна якість особистості педагога, що включає засвоєння педагогом професійних знань, умінь та готовність і спроможність реалізувати свій потенціал для успішної, творчої продуктивної діяльності шляхом професійного й особистісного самовдосконалення, розвитку комунікативних компетентностей, покращення спілкування для ефективного обміну інформацією під час комунікації.

Фахова компетентність педагога є непростим особистісним надбанням і передбачає єдності теоретичної та практичної підготовки, внутрішньої вмотивованості до якісної реалізації професійних обов'язків та ефективного виконання професійних функцій, є центральним та головним атрибутом професіоналізму, його педагогічної майстерності.

Фахова компетентність педагога професійної освіти — це результат його творчої професійної діяльності та інтегрована ознака особистісно-діяльнісної сутності педагога. Сучасний рівень розвитку технологій ставить особливі вимоги до рівня підготовки педагога, володіння ним такими важливо необхідними професійними компетентностями як: мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична,

організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, рефлексивна, здатність до навчання протягом життя.

У нинішніх умовах розвитку інформаційного середовища суттєве значення має мовно-комунікативна компетентність, оскільки це здатність педагога як мовної особистості до самореалізації, можливості порозумітися з суб'єктами освітнього процесу, налагодити ефективний діалог. Бути такою мовною особистістю, «котра виявляє високий рівень комунікативної компетентності, володіє арсеналом лінгвістичних одиниць і вміло їх реалізовує; вдало, правильно й доречно здійснює продуктивну й репродуктивну мовленнєву діяльність; має ефективний соціальний та індивідуальний комунікативний вияв у процесі спілкування; осмислено розвиває власний мовний дар; має почуття мовної самосвідомості [1, с. 38]»

Безперечно, сучасний педагог повинен прагнути до творчого самовираження, вільного здійснення мовленнєвої діяльності, мати внутрішню мотивацію, психологічну і практичну готовність до досягнення якісних результатів у професійній діяльності, соціальному житті, адже якраз у спілкуванні реалізуються особистісні, соціально-психологічні і соціально-педагогічні залежності людей, їх міжособистісні відносини. Педагогу необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. А це можливо лише за умови високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей. Педагог закладу професійно-технічної освіти має широкі потенційні можливості впливати на формування особистості, світогляду, політичних переконань, настроїв і моралі майбутніх кваліфікованих робітників. Але реалізація цих можливостей залежить в кожному окремому випадку від особистих якостей педагога; реальну роль відіграють його талант, любов до здобувачів освіти як особистостей, бажання сумлінно їх навчати, розвивати, виховувати.

Професійна компетентність – це характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця. Компетентність – це сукупність знань і вмінь, необхідних фахівцю для здійснення ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати і прогнозувати результати праці, використовувати сучасну інформацію щодо певної галузі виробництва. Компетентність фахівця включає професійні знання, вміння і навички, досвід роботи у певній виробничій галузі виробництва, соціально-комунікативні й індивідуальні здібності особистості, що забезпечують самостійність у здійсненні професійної діяльності. А це, звичайно, передбачає і сформованість вміння розмірковувати й оцінювати професійні ситуації і проблеми, творчий характер мислення, виявлення ініціативи у виконанні виробничих завдань і усвідомлене розуміння особистої відповідальності за результати праці, і здатність до управління виробничим колективом, прийняття раціональних рішень у вирішенні конкретних завдань і проблем.

Професійна компетентність є компонентом професійної здатності особистості, допомагає успішній інформаційній взаємодії суб'єктів і сприяє вирішенню конкретних життєвих проблем. На її формуванні і розвитку нині

наголошують сучасні гуманістично спрямовані педагогічні концепції (педагогіка співробітництва, педагогіка добра, педагогіка успіху, гуманістична педагогіка, особистісно орієнтована педагогіка). Професійна комунікативна компетентність є інтегративною здатністю, сукупністю певних комунікативних якостей особистості, що забезпечує сприйняття. Засвоєння, використання й передачі інформації, спрямованої на навчання й виховання, розвитку й удосконалення особистості.

Професійна комунікативна компетентність залежить від багатьох чинників, зокрема від:

1) комунікативних інтенцій (утримання в пам'яті педагога сказаного й постійна кореляція плину спілкування з його результатами);

2) дотримання комунікативних стратегій, (конкретної мети), що дають змогу досягти необхідного результату комунікативної взаємодії із здобувачами освіти;

3) знання особистості суб'єкта освітнього процесу і зворотного зв'язку в комунікації, що передбачає врахування психологічних особливостей (темпераменту, переваг, звичаїв, уподобань), його соціальних ролей;

4) постійної орієнтації в умовах та ситуації спілкування, підтримання самого процесу і його контроль;

5) набуття педагогом навичок і вмінь завершення комунікації, виходу з неї тощо.

Як бачимо, комунікативна компетентність особистості залежить від її власної пам'яті (добре пам'ятати сказане співрозмовником), комунікативної прагматичності (наперед прогнозувати і формувати власне висловлювання), знань особистісних характеристик учасників комунікації, швидкої орієнтації в умовах мовленнєвого спілкування і процесах його протікання, контролю власних емоцій та поведінки, а також того, до кого звернене мовлення, вмінь завершити комунікацію. Важливим при цьому є вміння педагога дотримуватися соціокультурного контексту під час комунікативної взаємодії, а саме: знання звичаїв, норм, соціальних умовностей, стереотипів, ритуалів. Це особливий і необхідний складник комунікативної компетентності, що стосується соціокультурних умов користування мовою. Через чутливість до соціальних конвенцій (правил ввічливості, норм, які регулюють стосунки між поколіннями, статтями, класами та соціальними групами, лінгвістичних кодифікацій деяких основних ритуалів у житті суспільства) соціолінгвістичний компонент пронизує весь процес спілкування між представниками різних культур, навіть тоді, коли його учасники часто не усвідомлюють цього впливу. Особливо варто враховувати індивідуальний стиль спілкування, який може мати значний вплив на співрозмовника: може підняти його, а може, навпаки, призвести до непорозумінь у педагогічному спілкуванні. Тому у процесі комунікативної взаємодії потрібно ретельно обирати і використовувати мовні засоби для забезпечення ефективної навчально-виховної діяльності з урахуванням особистості учня / студента, його індивідуальних особливостей. Сучасні суспільні, політичні, економічні умови вимагають від педагога як мовної особистості дотримуватися у спілкуванні певних норм, законів, правил, що

забезпечить успішність комунікативної взаємодії. Стан розвитку суспільства в умовах воєнного стану спрямовує до психологізації, зростає інтенсивність інформаційного обміну та рівень його психологічного забезпечення, а тому постає проблема дотримання позитивного міжособистісного спілкування, ціннісних орієнтацій щодо індивідуального стилю комунікації.

Сучасний педагог – це представник суспільства, держави, громади, одного із найважливіших видів професійної діяльності, це людина, яка безпосередньо впливає на формування підростаючого покоління українських громадян, а тому повинен бути високопрофесійним і одночасно особистістю з яскраво вираженими якостями спілкування. У таких умовах актуальною постає проблема формування й розвитку комунікативної компетентності та саморозвитку особистості, яка повинна бути готовою до ефективної роботи за обраною спеціальністю, постійного фахового зростання та самореалізації у професійній діяльності.

Отже, у професійному спілкуванні педагога основну роль відіграє комунікативна компетентність як одна з провідних професійно значущих якостей, що являє собою складну інтегральну характеристику особистості фахівця. Комунікативна компетентність – це не лише наявність знань, умінь та навичок, ставлень, цінностей, ініціатив та комунікативного досвіду, а й уміння їх ефективно використовувати у професійній педагогічній діяльності. Комунікативна компетентність носить нормативний характер, включає в себе норми та правила комунікативної поведінки у суспільстві, до обраної професії, до колег та здобувачів освіти, до самого себе та до взаємодії з іншими людьми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кучеренко І. Стандартизація змісту освіти в аспекті розвитку мовної особистості (філософсько-методологічний аспект). *Українська мова і література в школі*. 2016. №1. С. 34–39.

Наталія Філіпчук

Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України,
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ОСВІТИ

У сучасній європейській педагогічній освіті помітно зростає значення психолого-педагогічної парадигми, орієнтованої на засвоєння цінностей гуманізму, культури, знань. Вона зосереджується на розвитку педагогічної культури як ключового чинника професійного становлення вчителя – активного учасника трансформаційних процесів в освіті, що сприяють як особистісному, так і суспільному прогресу. Педагог, який володіє високим рівнем педагогічної